

เทศน์เช้า วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ลื่นกับพื้นเนาะ อยู่ด้วยกันมันขบกัน ลื่นกับพื้น แต่ถ้าลื่นกับพื้นไม่ขบกัน อยู่ด้วยความสามัคคี มันจะมีความสุขมาก มีความสุขมากเพราะว่าอะไร เพราะว่าร่างกายแข็งแรง ถ้าลื่นกับพื้นไม่ดี ร่างกายมันก็แข็งแรงไปไม่ได้

ความเป็นอยู่ เห็นไหม ถ้าความเป็นอยู่ของเรา เรามีสติปัญญาของเราเนาะ สิ่งที่มีสติปัญญาของเรา ความคุ้นชิน ถ้าสิ่งที่เป็นความคุ้นชิน ถ้าความคุ้นชินแล้วมันเพลิดเพลิด เวลาอยู่กับครูบาอาจารย์ท่านจะให้มันติดตลอดเวลา คำว่า “มีสติตลอดเวลา” ถ้ามีสติตลอดเวลา คนนั้นมีโอกาสในการประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราขาดสติ เห็นไหม พอขาดสติขึ้นไปมันก็หลุดออกไป

บ้านกับวัด นี่บ้านกับวัดไม่เหมือนกัน บ้านก็คือบ้าน ถ้าเป็นบ้านมันก็ต้องมีความอบอุ่น อดนะ มันพยายามรื้อค้นความผิดของตัวเอง ถ้ามันรื้อค้นความผิดของตัวเอง ความเห็นของเรา เห็นไหม ถ้ามันคุ้นชินกับเรามากก็คุ้นชินกับความรู้สึกร่างกาย อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เกิดจากจิต ถ้ามันคุ้นชินกันมันหากันไม่เจอหรอก ถ้ามันหากันไม่เจอ เราจะประพฤติปฏิบัติอย่างไร

เวลามีครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์คอยชี้ความบกพร่องของเรา เราไม่เห็นหรอก เราบอกไม่จริงๆ ถ้ามันไม่จริงนะ แต่ถ้าจิตเราสงบเข้าไปแล้ว ถ้าเราค้นหากิเลสของเราไม่เจอ มันก็ไม่เห็นเหมือนกัน เวลาจิตสงบแล้วมันมีความสุข แล้วมันก็ค้นหาของมัน เวลาทำความสงบเกือบเป็นเกือบตายนะ พอสงบแล้วมันจะทำอย่างไรต่อไป ทำอย่างไรต่อไป ถ้าทำอย่างไรต่อไปนี่มันค้นหาไม่เจอ ถ้าค้นหาไม่เจอนะ ค้นหาไม่เจอด้วยอำนาจวาสนาของคน

เวลาครูบาอาจารย์ท่านบอก การขุดคุ้ยหากิเลสมันเป็นงานอันหนึ่งนะ การขุดคุ้ยหากิเลส

ฉะนั้น เราหาความผิดพลาดของเราไม่เจอ เราจะทำสิ่งใดต่อไปละ

ทีนี้เราต้องทำความสงบของใจเข้ามา ถ้าใจมันสงบเข้ามา ถ้าเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม มันเห็นเพราะอะไรละ การปฏิบัติในแนวสติปัฏฐาน ๔ ถ้าสติปัฏฐาน ๔ ถ้าจิตมันสงบ

แล้ว ถ้ามันเห็นนะ ถ้าเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง มันสะท้อนหัวใจมาก แต่ในปัจจุบันนี้เราเห็นแว็บๆ แว็บๆ แล้วเราเห็นโดยจินตนาการ เราเห็นโดยสัญชาตญาณ เห็นกายๆ

ถ้าเห็นกาย เวลาหมอเขาผ่าตัด เขาแยกเยาะชิ้นส่วนได้หมดเลย แล้วถ้าพูดถึงทางวิทยาศาสตร์ ถ้าให้เขาอธิบายเรื่องสรีระร่างกาย เขาอธิบายได้ดีกว่าเรามาก เขาจะรู้ด้วยว่ามันเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร มันให้ผลตอบแทนกันอย่างไร ร่างกายมันพิกลพิการ มันจะเจ็บไข้ได้ป่วย มันเพราะเหตุใดๆ เขาอธิบายได้หมดเลย เขาอธิบายได้หมดเลย แต่เขาเห็นโดยสัญชาตญาณ เห็นใหม่ เห็นโดยวิทยาศาสตร์ เห็นโดยหน้าที่ เห็นโดยวิชาชีพ แต่ถ้าเป็นธรรมดาๆ ธรรมดาถ้าจิตมันสงบเข้ามา จิตสงบ ทำไมมันถึงสงบล่ะ? สถานที่วิเวก กายวิเวก จิตวิเวก ถ้าสิ่งที่วิเวกขึ้นมา พอจิตมันวิเวกแล้ว สิ่งใดนี่มันรำคาญ

หลวงตาท่านพูดประจำเลยนะ ตอนท่านอยู่คนเดียวนี่สุขมากเลย อยากอยู่คนเดียว อยากอยู่ในที่สงบสงัด ที่นี้มันเป็นไปไม่ได้ มันเป็นไปไม่ได้ ความคิดถ้ามันไปอยู่ในที่ลึกลับที่มหัศจรรย์ที่ไหนคนก็แสวงหาทั้งนั้นแหละ ถ้าคนเขาแสวงหา สิ่งที่แสวงหามา เขาแสวงหามาเพื่ออะไรล่ะ? ก็เพื่อคุณงามความดีของเขา ถ้าเพื่อคุณงามความดีของเขา แต่เวลาเขามา เห็นใหม่ เขามาหลากหลาย จริตนิสัยเขาแตกต่างกัน ถ้าจริตนิสัยแตกต่างกันท่านต้องทนเอา ทนเอา คำว่า “ทนเอา” ทนอะไรล่ะ

เขามาแสวงหาความดีของเขา ถ้าเขามาแสวงหาความดีของเขาแล้วทำไมเขาทำแบบนั้นล่ะ เพราะวุฒิภาวะเขามีเท่านั้นแหละ ถ้าวุฒิภาวะเขามีเท่านั้น ถ้าจิตใจเขามีอำนาจาสนาเขาจะปรับเปลี่ยนตัวเองขึ้นไป เขาจะปรับเปลี่ยนตัวเองขึ้นไปให้มันเข้าไปสู่ความจริงอันนั้น ถ้าเข้าไปสู่ความจริงอันนั้น เห็นใหม่ พุทธกรรมๆ คนเราภาวนาเป็น ภาวนาไม่เป็น มันอยู่ตรงนี้ ถ้าภาวนาเป็นนะ มันไม่ออกกิริยาอย่างนั้นหรอก ถ้าคนภาวนาไม่เป็นมันออกกิริยาอย่างนั้น ถ้าออกกิริยาอย่างนั้น เห็นใหม่ มันสะท้อนกันไปหมด ถ้ามันสะท้อนนะ มันสะท้อนเราก่อน ถ้าสะท้อนเราก่อน

เวลาหลวงตาท่านเทศน์ท่านบอกว่าท่านเทศน์ตัวท่านก่อน ท่านเทศน์ออกจากใจของท่าน ผู้เทศน์ๆ ผู้เทศน์ต้องกระเทือนในใจของผู้เทศน์นั้นก่อน แล้วมันกระจายออกไป ถ้ามันกระจายออกไปนะ มันกระจายออกไป นี่มันเสมอภาคกันหมดใจ ถ้ามันเสมอภาคกันหมด เราไปวัดไปภาวนา

เพื่อเหตุ นั้น เพื่อวัดใจของเรา ถ้าวัดใจของเรานะ สิ่งใดมันมีหนักมีเบา เวลาทำข้อวัตร ครูบาอาจารย์ท่านบอกสมัยอยู่กับหลวงปู่มั่น จะไม่มีเสียงสิ่งใดเลยนะ พอถึงเวลาทำข้อวัตร ใครจะซ่อมแซมสิ่งใดให้ทำตอนนั้น

เห็นไหม ที่อยู่อาศัยมันชำรุดทรุดโทรม เขาก็ต้องมีการรื้อการถอน มีการทำความสะอาด เขาต้องซ่อมแซมของเขา มันจะเกิดเสียงดังตอนนั้น ถ้าเกิดเสียงดังตอนนั้น ก็เป็นเสียงดังที่คนออกมาทำข้อวัตรปฏิบัติพร้อมกัน เห็นไหม ผู้ที่อยู่ด้วยกันออกมาทำข้อวัตรปฏิบัติด้วยกัน ถ้าคนภาวนานั้นก็เป็นเรื่องสุขวิสัยของเขาถ้าเขาอดอาหาร แต่โดยธรรมชาติเวลาทำข้อวัตร เขามาทำข้อวัตรพร้อมกัน แล้วถ้ามีสิ่งใดมีความจำเป็นให้ทำตอนนั้น ถ้าให้ทำตอนนั้นมันเสมอกัน ทำตอนนั้นมันก็ไม่มีสิ่งใดที่จะไปกระทบกระเทือนกัน

แต่ถ้าไม่ทำตอนนั้น เห็นไหม เวลาปกติ เวลาที่เขาภาวนากัน เราไปทำสิ่งใดเราว่าเป็นความจำเป็นๆ...ใช่ มันเป็นความจำเป็นของเรา แต่คนอื่นเขาก็มีความจำเป็นเหมือนกัน เขามีความจำเป็นของเขา เขาต้องการที่สงบสงัดของเขา เขาพยายามภาวนาของเขา แล้วเวลาภาวนาของเขา จิตใจเขากว่าจะเป็นมรรคเป็นผลขึ้นมาได้ตามความเป็นจริงของเขา เวลามันสะท้อนมันก็ออกไป มันน่าเห็นใจนะ

ฉะนั้น คนที่ฉลาดเขาถึงหลักเรือน เขาถึงหาที่สงบสงัดของเขา ส่วนตัวของเขา ถ้าส่วนตัวของเขา ฉะนั้น ถ้าใครมีอำนาจวาสนาแค่ไหน เวลาหลวงปู่มั่นท่านอยู่ถ้ำสาริกา เวลาท่านคิดถึงหมู่คณะ เห็นไหม ท่านออกไปภาคอีสาน ท่านเป็นแม่ทัพธรรม ท่านไปรื้อคั้น ท่านพยายามไปฝึกฝน ออกมาฝึกฝนออกมา เวลาท่านเทศน์ว่าการนะ “กำลังยังไม่พอ กำลังยังไม่พอ”

กำลังยังไม่พอ หมายความว่า ท่านทำสิ่งใดไปมันยังมีความวิตกกังวลในหัวใจของท่านนะ ท่านออกอุบายเอาแม่ไปคั้น เอาแม่ไปส่งที่อุบลราชธานี แล้วออกอุบายว่าจะลงมากรุงเทพฯ แล้วขึ้นไปเชียงใหม่เลย หลีกหนีไปเลย หลีกหนีไปเพื่อค้นหาตัวท่านเอง เห็นไหม

หลวงตาท่านบอกว่า เวลาหลวงปู่มั่นท่านกลับมาจากเชียงใหม่ ท่านไม่บอกว่ากำลังยังไม่พอเลย กลับมาจากเชียงใหม่ “ใครมีอะไรว่ามา ใครมีอะไรว่ามา แก่จิตมันแก้ยากนะ ผู้เฒ่าจะแก้วะ แก่จิตมันแก้ยากนะ คนแก่จิตหายากนะ แล้วผู้เฒ่าจะแก้วะ” ไม่เคยบอกว่าไม่พอเลย ไม่บอกว่าไม่มีกำลังเลย นี่จะแก้ๆ เลย แล้วจะแก้ เห็นไหม คูสิ เวลาคนเข้าไปโรงพยาบาลไปเจอหมอ “หายไหม

หายไหม” นี่ก็เหมือนกัน เวลาจะไปแก้จิต เรามืออะไรให้แก้ มันมืออะไรให้แก้ละ ถ้ามืออะไรให้แก้ หลวงปู่มั่นท่านจะแก้ การแก้จิตแก้ยากมาก

ฉะนั้น สิ่งที่ครูบาอาจารย์ท่านปฏิบัติขึ้นมา ที่เราแสวงหากัน แสวงหากันอย่างไร เพราะเรามั่นใจของเรา เรามั่นใจของเรา เราถึงแสวงหาของเราเพื่อประโยชน์กับเรา ถ้าประโยชน์กับเรา ย้อนกลับมาที่เรา ถ้าภาชนะนั้นมันสะอาด อะไรตกไปในภาชนะนั้นมันก็เป็นที่ความสะอาด ถ้าภาชนะนั้นมันเจอไปด้วยสารพิษ อาหารจะดีขนาดไหน ของจะมีคุณภาพขนาดไหน ตกไปในภาชนะนั้น ภาชนะนั้นก็เจอด้วยสารพิษไปด้วย อาหารนั้นก็เจอด้วยสารพิษไปด้วย เพราะอะไร เพราะภาชนะนั้นไม่สะอาด ฉะนั้น เวลาเราปฏิบัติถึงต้องมีสติใจ สติ เราทำภาชนะของเราให้สะอาด เราทำใจของเราให้สะอาด เห็นไหม ถ้าใจเราสะอาด ถ้าทำสมาธิ นี่จิตที่เป็นจริง

เขาว่า “ปฏิบัติในแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ปฏิบัติในแนวทางสติปัฏฐาน ๔”

หลวงปู่มั่นท่านไม่พูดอย่างนั้นเลย ทำใจให้สงบเข้ามา ทำภาชนะของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ ก่อน ถ้าภาชนะของเราสะอาดบริสุทธิ์ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่สังฆธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้ามันเข้ามาในภาชนะที่สะอาดนั้นมันก็จะเป็สังฆธรรม เห็นไหม ถ้าจิตเราเป็นสมาธิ จิตเรามีความสะอาดของเรา เรารื้อค้น เราพิจารณาของเรา เราแยกแยะของเรา นี่สติปัฏฐาน ๔ มันเกิดตรงนี้ ถ้าสติปัฏฐาน ๔ มันเกิดตรงนี้

แล้วสติปัฏฐาน ๔ มันเกิดได้อย่างไรละ

สติปัฏฐาน ๔ มันเกิดเวลาจิตจริง จิตที่มันเป็นสมาธิ เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิตขึ้นมา มันสะท้อนหัวใจมาก มันสะท้อนเพราะอะไร เพราะกิเลสมันอยู่ที่นั่น เวลาธรรมะแทรกแซงเข้าไป ธรรมโอสถเข้าไปชำระล้างมัน มันแทรกแซง มันสะท้อนกัน เราเป็นคนสะท้อนเอง เวลาปกติเราก็ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เราก็ไม่มีสิ่งใดมีความจำเป็นเลย เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย มันบีบคั้นเรา เห็นไหม เวลาบีบคั้นไป เวลาเรารักษา เรารักษาอาการไข้ให้มันบรรเทาหลง อาการไข้ให้มันหายไป เราไข้ไหม

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตมันสงบแล้ว เวลาไปรู้ไปเห็นของมัน มันสะท้อนนะ มันสะท้อน มันรู้มันเห็นของมัน นี่สติปัฏฐาน ๔ จริง สติปัฏฐาน ๔ มันเป็นแบบนี้ ฉะนั้น สติปัฏฐาน ๔ มันเป็น

แบบนี้ มันเป็นต่อเมื่อมันเป็นความจริง มันเป็นความจริง มันไม่มีใครให้คำมั่นได้ สัจธรรมคือสัจธรรม สัจจะ อริยสัจจะมันเป็นแบบนี้

แต่แนวทางสติปัญญา ๔ ของเรา เราวาดภาพหมดเลย แนวทางสติปัญญา ๔ ท่องจำมาหมดเลย ท่องจำว่าเห็นกาย กายในกาย จิตในจิตก็ว่ากันไป เห็นไหม มันเป็นสัญชาตญาณทั้งนั้นแหละ

ฉะนั้น เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านเป็น ท่านถึงว่าให้ป็นขึ้นมาจากความเป็นจริงในใจดวงนั้น ถ้าใจดวงนั้นมันมีความจริงขึ้นมา เราถึงต้องเหมือนพ่อแม่เลย พ่อแม่เวลาเช้าขึ้นมาเอาลูกไปส่งโรงเรียน ตกเย็นก็ไปรับ ไปดูไปแลขึ้นมาเพื่ออะไรละ เพื่ออะไร? เพื่อให้มันมีปัญญาขึ้นมาใช่ไหม นี่ก็เหมือนกัน ครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน เวลาปฏิบัติขึ้นมาต้องให้เขาจริงขึ้นมาให้ได้ ถ้าเขาไม่รู้จริงขึ้นมาให้ได้นะ ปากเปียกปากแฉะ เวลาพ่อแม่ เด็กในครอบครัวที่อบอุ่นมันไม่ค่อยมีปัญหากันหรอก แต่ครอบครัวไหนที่มีความขัดแย้ง “พ่อแม่ไม่รัก พ่อแม่ไม่รัก” นี่มันเรื่องธรรมดาเลย “พ่อแม่ไม่รัก พ่อแม่ไม่รัก”

แต่เวลาไปอยู่กับครูบาอาจารย์นะ “พ่อแม่ครูจารย์” พ่อแม่ครูจารย์นะ เพราะหัวใจ

พ่อแม่ก็กิเลสเต็มหัวเหมือนกัน ทั้งๆ ที่ว่าพ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของลูก พ่อแม่ก็กิเลสเต็มหัวเหมือนกัน เวลามีการกระทบกระทั่งกันมันจะแก้อย่างไร มันจะแก้อย่างไร จะแก้อย่างไรหาทางออกไม่ได้

แต่ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ของเราละ “พ่อแม่ครูจารย์ พ่อแม่ครูจารย์”

“พ่อแม่” คือการดูแลรักษา

“ครูจารย์” ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ท่านจะต้องชำระล้างกิเลสในใจของท่านมาก่อน ถ้ากิเลสในใจของท่านมันมีขึ้นมา ท่านแก้ชำระล้างอย่างไร แล้วมันวิฤตได้อย่างไร

เวลาทำความสงบของใจเข้ามา เริ่มต้นการปฏิบัติทุกคนล้มลุกคลุกคลานมาก เพราะมันดิบๆ จิตดิบๆ แล้วทำให้มันสงบนี้แสนยากเลย ถ้าแสนยากขึ้นมา เรามีศรัทธาความเชื่อ ความเชื่อมั่นของเรา ถ้าใครมีอำนาจวาสนาของเรา พยายามของเรา นี้อคนนอนผ่อนอาหารมันเป็นการบั่นทอนกิเลส มันไม่ใช่ทำลายเราหรอก มันเป็นการบั่นทอนกิเลส

เพราะพอจะอดอาหารขึ้นมามันก็วิตกกังวลแล้ว เวลาอดนอนขึ้นมา ง่วงเหงาหาวนอน แล้วถ้ามันไม่นอนมันก็ง่วงของมัน ถ้าเรามีสติมีปัญญาต่อสู้กับมันไปนะ พอมันผ่านพ้นวิกฤติอันนี้ไปได้นะ เวลาสงบขึ้นมา เห็นใหม่ อดนอนผ่อนอาหารเพื่อบรรเทา บรรเทาไม่ให้กิเลสมันมีกำลังของมัน ถ้าทำของมันได้ขึ้นมา แล้วทำความสงบของใจเริ่มต้นมันยากขนาดนี้ ถ้ามันยากขนาดนี้ ถ้ามันทำของมันได้ พอเวลาจิตมันสงบขึ้นมา แล้วถ้ามันออกรู้ละ ออกรู้คือว่ามันออกหรือกิน ออกขุดขุยหาอวิชชา ออกขุดขุยหาความไม่รู้ในใจของเรา ถ้าออกขุดขุยมันจะไปขุดขุยที่ไหนละ

คนเราเวลาทำอะไรทำสวน เขาต้องปรับพื้นดินของเขา เขาต้องมีเมล็ดพันธุ์ของเขา เขาต้องปลูกของเขา เขาต้องดูแลของเขา นี่ก็เหมือนกัน จิตมันสงบแล้วมันก็มีแต่พื้นดิน มันก็มีแต่กวางสาวะ มีแต่ภพ มีสัมมาสมาธิ สติปัญญา ๔ เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นอย่างไร ถ้ามันเห็นของมัน พอมันเห็นขึ้นมา เราจะทำสวนทำอะไรของเราขึ้นมา เราจะทำหน่อของพุทธรະ ถ้าหน่อของพุทธรະมีสติมีปัญญา มันแยกแยะของมัน มันพิจารณาของมัน มันเป็นความจริงขึ้นมา ถ้ามันเป็นอย่างนี้ขึ้นมา เพราะพ่อแม่เราทำอะไรทำสวนมาแล้ว พ่อแม่ของเรา ครูบาอาจารย์ที่ท่านทำมาแล้ว ท่านเห็นของท่านขึ้นมา ท่านบอกเราได้ไง นี่พ่อแม่ครูจารย์ๆ มันสำคัญตรงนี้ไง ถ้ามันสำคัญตรงนี้มันถึงต้องมีข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมา ข้อวัตรคือให้เขาคำรงอยู่ได้

มันเหมือนกับคนที่เขาทำอะไรทำสวน ถ้าเขาอยู่ในไร่ในสวนของเขา เขาดูแลของเขา เขาพิจารณาของเขา เขาทำของเขา เขาต้องรู้ถูกรู้ผิดของเขา เขาต้องเห็นว่าทำไมต้นไม้ ทำไมพืชไร่มันเจริญงอกงาม พืชไร่ปลูกคราวนี้ทำไมมันเสียหาย พืชไร่เขาต้องพิสูจน์ของเขา ใจก็เหมือนกัน ถ้ามันพยายามจะทำความสงบของใจเข้ามา มันล้มลุกคลุกคลาน มันพิสูจน์ของมัน แต่ถ้าเขาออกจากสวนจากไร่ขึ้นไป เขาไม่มีกำลัง เขาไม่มีสติปัญญาที่จะทำได้ เขาทำงานขึ้นไป เขาก็จะไม่ได้ผลงานของเขา นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราทิ้งสติ ทิ้งสมาธิ ทิ้งปัญญา ทิ้งความเพียรของเรา เราทิ้งออกมา มันออกมามันก็มาสู่โลกใจ ออกมาสู่โลกนะ

กรรมเก่า กรรมใหม่ ที่เราเกิดเป็นมนุษย์เพราะมีเวรมีกรรม สังขาร บัญกุศลเกิดมาให้เป็นมนุษย์ เพราะการได้สถานะ คือภพชาติ จะทำดีทำชั่วในชาตินี้ ชีวิตนี้ สิ่งที่เราได้สถานะมันยังรองรับอยู่ พอหายใจเข้าแล้วไม่หายใจออก หายใจออกแล้วไม่เข้า พอตายไป กรรมมันสนองทันที ถ้ากรรมสนองทันที แต่ตอนนี้ทำไมมันยังไม่สนองล่ะ? มันไม่สนองเพราะสถานะ สถานะความเป็นมนุษย์นี้ สถานะความเป็นมนุษย์เรามีโอกาสชีวิตหนึ่งมันยังไม่ให้ผล แต่เวลาตายไปมันให้ผลทันที ให้ผลเป็นสถานะไหนละ

สถานะเกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม เขาก็ได้ความสุขของเขาไปถ้าเป็นบุญกุศล ถ้าสถานะนรกอเวจีไปมันก็ไปอย่างนั้น ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ละ เห็นไหม กรรมเก่า กรรมใหม่ ถ้ากรรมเก่า กรรมใหม่ กงกรรมกงเกวียนมันไล่ต่อกัน แต่ถ้าเราเกิดมาในปัจจุบันนี้เราเกิดเป็นชาวพุทธ พบพระพุทธศาสนา เราพยายามชวนขวายเป็นเรา ถ้าชวนขวายเป็นเรา

ผู้ใหญ่มองเด็กนะ ถ้าเด็กมันทำอะไรสิ่งใดผิดพลาดขึ้นไป มันก็ความไร้เดียงสาของมัน แต่ถ้ามันถึงเวลามารยาทสังคม ผู้ใหญ่เขาก็ต้องดูแลไม่ให้เด็กทำให้เสียมารยาท เขาต้องฝึกหัดมันไป เห็นไหม ถ้าฝึกหัดมันไป ทางตะวันตกเขาบอกว่า เด็กต้องให้มีเสรีภาพ ทางตะวันออกของเรา พ่อแม่ฝึกฝนให้มีกิริยามารยาท มันเป็นความเชื่อ มันคนละความเชื่อระหว่างตะวันตกกับตะวันออก

ถ้าตะวันตกกับตะวันออก เด็ก ให้มันมีไอคิว มันคิดของมันมาก เสร็จแล้วมันมีความเครียด มันควบคุมไม่ได้ ทางตะวันออกเขาว่ามีมารยาท เขามีอีคิว ฉลาดในอารมณ์ พอฉลาดในอารมณ์ มันก็ไม่กล้าแสดงออก เขาบอกเด็กทางตะวันออกไม่กล้าแสดงออก แต่เรื่องการแสดงออกนี่มันเป็นเรื่องโลกๆ นะ แต่เรื่องความสุขความทุกข์ละ เรื่องความอบอุ่นในครอบครัวละ เรื่องความเป็นจริงละ

ถ้าความเป็นจริงอย่างนี้มันเกิดขึ้นมา เห็นไหม ถ้าเรามองแล้ว มองโลกก็ส่วนโลก มองโลกสิ่งใดที่มันเจริญ เจริญด้วยปัญญาๆ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา เราว่าเป็นปัญญา นั่นเป็นปัญญาวิชาชีพ แต่ถ้าใครประพฤติปฏิบัติขึ้นมาเกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมา ถ้าเกิดภาวนามยปัญญา คีล สมาธิ ปัญญา ปัญญาอันนี้เกิดขึ้นมา มันจะซาบซึ้งอันนี้มาก ปัญญาอันนี้ต่างหากเป็นความมุ่งหมายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สุดมยปัญญาคือการศึกษาคือภาคปริยัติ มี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้สอนปริยัติ แล้วก็สอนปฏิบัติ แล้วถ้าเป็นปฏิเวธขึ้นมาตามความเป็นจริง เห็นไหม รู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริงขึ้นมา เราจะเป็นประโยชน์กับเรา

ลึนกับพื้นๆ มันอยู่ด้วยกัน แต่มันขบกัน มันขบกันมันก็กระทบกระเทือนกัน ถ้ามันสามัคคิกันมันก็ดีต่อกัน หัวใจของเรา ก็เลสกับธรรมๆ ต่อสู้กันในหัวใจ ถ้ามันเป็นธรรมๆ ขึ้นมานะ มันชำระล้างไปๆ ถึงทำยที่สุดแล้วธรรมธาตุๆ มันเป็นธาตุธรรม ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน เวลามันขยับออกมา มันขยับออกมาพร้อมกับสติ สติมันจะรู้เท่าตลอดไป นี่มันเหนือและมันวางไว้ตามความเป็นจริง แต่ในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ในเมื่อยังเป็นประโยชน์อยู่ นี่เอาความเป็นประโยชน์นั้น ถ้าเอา

ความเป็นประโยชน์นั้น ถึงต้องทนๆ ทนไปสภาพแบบนี้ ถึงที่สุดแล้วเราก็ต้องพลัดพรากจากกัน
แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องปรินิพพานไป

“อานนท์ เราบอกเธอแล้วไม่ใช่หรือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลาย
ต้องดับไปเป็นธรรมดา แม้แต่ธาตุก็ต้องนิพพานในคืนนี้” เอวัง